

Sygn. akt III A Ua 184/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 kwietnia 2013 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu

Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Barbara Ciuraszkiewicz (spr.)
Sędziowie:	SSA Barbara Pauter SSA Danuta Rychlik-Dobrowolska
Protokolant:	Adrianna Szymanowska

po rozpoznaniu w dniu 18 kwietnia 2013 r. we Wrocławiu

sprawy z wniosku H. J.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział we W.

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji H. J.

od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu

z dnia 17 października 2012 r. sygn. akt VIII U 2909/12

oddala apelację.

UZASADNIENIE

Decyzjami z 23 i 25 kwietnia 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział we W. zobowiązał H. J. do zwrotu nienależnie pobranej emerytury za 2010 r. w wysokości 18.291,85 zł i za 2011 r. w wysokości 19.250,46 zł.

Wskutek odwołania sprawę rozpoznał Sąd Okręgowy we Wrocławiu, który wyrokiem z 17 października 2012 r. oddalił odwołanie.

Postanowieniem z 5 listopada 2012 r. Sąd uzupełnił wyrok przez zasądzenie od wnioskodawczyni na rzecz pozwanego 2.400,- zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Rozstrzygnięcie zapadło po ustaleniu następującego stanu faktycznego:

Wnioskodawczyni od 1 czerwca 2008 r. pobiera emeryturę. Wpłata świadczenia została zawieszona, następnie wskutek zmiany przepisów – wznowiona od 1 kwietnia 2009 r. W oświadczeniu z 14 kwietnia 2009 r. wnioskodawczyni wskazała, że osiąga przychód z tytułu zatrudnienia, który powoduje zawieszenie lub zmniejszenie wypłaty świadczenia. W dniu 7 marca 2011 r. ubezpieczona złożyła zaświadczenie o zarobkach z (...) Publicznego Szpitalu (...) we W.. Na tej podstawie ZUS w decyzji z 9 marca 2011 r., rozliczając świadczenie za 2010 r., uznał, że wypłacane było ono w prawidłowej wysokości.

W grudniu 2011 r., w wyniku wezwania, do organu rentowego wpłynęło zaświadczenie z Oddziału Fundacji (...) o wysokości zarobków wnioskodawczyni w 2010 r. z tytułu umowy zlecenia, zaświadczenie o zarobkach z (...) sp. z o.o. w W. oraz oświadczenie wnioskodawczyni, że w 2010 r. i 2011 r. nie prowadziła pozarolniczej działalności gospodarczej. Wg oświadczenia działalność prowadził jej mąż, a ona była osobą współpracującą.

Zaświadczeniem z 10 lutego 2012 r. SP Szpital (...) we W. przedstawił wynagrodzenie wnioskodawczyni za 2011 r. Dochody ubezpieczonej z 2011 r. z tytułu pracy w spółce (...) i Fundacji (...) zostały wskazane w informacji o dochodach PIT-11.

W tym stanie Sąd I instancji uznał odwołanie za niezasadne. Sąd oparł się na przepisach art. 104, 127 i 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS, przytaczając regulacje dotyczące zawieszania i zmniejszania rent i emerytur z tytułu osiągnięcia przychodu, obowiązku powiadamiania o tym fakcie organu rentowego oraz definicję nienależnego świadczenia. Sąd wskazał, że w świetle przepisów ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych przychody powodujące zmniejszenie bądź zawieszenie świadczenia osiąga się, m.in. z tytułu pracy wykonywanej na podstawie umowy o pracę, umowy zlecenia, innej umowy o świadczenie usług oraz z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej i współpracy przy jej prowadzeniu. Podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne stanowi deklarowana kwota, jednak nie niższa niż 60% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia.

Wnioskodawczyni nie powiadomiła organu rentowego o wszystkich źródłach z jakich osiągała przychód, tzn. z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej w 2010 r. i 2011 r. oraz z tytułu umowy zlecenia wykonywanej w 2010 r. Wskutek przekroczenia kwoty granicznej przychodu uzasadniającej zawieszenie świadczenia, została ona prawidłowo zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za wskazane okresy. Wnioskodawczyni była pouczona o zasadach rozliczania świadczeń, a zatem miała świadomość, że wskutek osiągnięcia przychodu nie należy się jej emerytura w wypłacanej wysokości.

Apelację wywiodła H. J., zarzucając wyrokowi wadliwe ustalenia w zakresie stanu faktycznego sprawy. Podniosła, że nie prawdą jest, jakoby osiągała tak wysokie dochody ze współpracy z firmą (...) prowadzoną przez jej męża, ponieważ w ramach współpracy prowadziła jedynie gabinet EEG w wynajmowanym na ten cel pomieszczeniu w przychodni (...). Mąż wnioskodawczyni był pouczony, że emerytura wnioskodawczyni w 2009 r. wypłacana była prawidłowo. W latach 2010 r. i 2011 r. ZUS nie miał także zastrzeżeń co do wysokości pobieranego świadczenia. Ubezpieczona wskazała, że zgodnie z zasadą zawartą w Konstytucji RP organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa, tymczasem ZUS działał z naruszeniem tego prawa i wbrew interesowi wnioskodawczyni. Wnioskodawczyni twierdziła, że wszystkie sprawy finansowe firmy oraz te związane z działalnością organu rentowego załatwiał jej mąż i winien być on dopuszczony do przesłuchania jako świadek w sprawie.

H. J. zarzuciła także, że Sąd I instancji błędnie zasądził na rzecz organu rentowego zwrot kosztów zastępstwa procesowego w wysokości 2.400,- zł. Wnioskodawczyni powołała się na § 11 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, według którego stawką minimalną w sprawach o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego jest 60,- zł.

Wniosła o zmianę wyroku przez uchylenie zaskarżonych decyzji oraz o zmianę postanowienia o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja ubezpieczonej nie zasługuje na uwzględnienie. Sąd właściwie ocenił zebrany w sprawie materiał dowodowy i wydał słuszny wyrok.

Wnioskodawczyni, pobierająca emeryturę, miała obowiązek wynikający z art. 127 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, tj. zawiadomienia organu rentowego o podjęciu działalności, o której mowa w art. 104 ust. 1-4 tejże ustawy oraz wysokości osiąganego z tytułu tej działalności przychodu, także o wysokość przychodu uzyskanego w poprzednim roku kalendarzowym. Ma to znaczenie o tyle, że prawo do emerytur i rent ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu w sytuacji, w której emeryt lub rencista wykonują działalność podlegającą obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, z której przychód przekracza górne granice przychodu wskazane w art. 104 ust. 1 w zw. z ust 7 i 8 ustawy emerytalno-rentowej. Szczególną uwagę należy zwrócić na przepis art. 104 ust. 4 w/w ustawy, który stanowi, że przepisy art. 104 ust. 1, 1a i 2 stosuje się również do osób wyłączonych z obowiązku ubezpieczenia społecznego z tytułu ustalenia prawa do emerytury i renty lub wykonywujących działalność niepodlegającą obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu z uwagi na podleganie temu obowiązkowi z innego tytułu. Ta ostatnia dyspozycja art. 104 ust. 4 dotyczy właśnie sytuacji ubezpieczonej; wprawdzie wnioskodawczyni podlegająca ubezpieczeniu z tytułu kontynuowania zatrudnienia wyłączona już była z obowiązku opłacania składek z tytułu umowy zlecenia i z tytułu współpracy z mężem przy wykonywaniu działalności gospodarczej (z tych tytułów obowiązana była opłacać jedynie składkę na ubezpieczenie zdrowotne), to jednak na mocy art. 104 ust. 4 obowiązana była deklarować wszystkie przychody, tj. nawet te uzyskiwane przez nią jako osobę wykonującą działalność niepodlegającą obowiązkowi ubezpieczenia z uwagi na podleganie temu obowiązkowi z innego tytułu (z tytułu zatrudnienia). Treść art. 104 ust. 4 oznacza dla ubezpieczonej tyle, że do limitu przychodów wpływających na zawieszenie/zmniejszenie jej emerytury zalicza się przychody uzyskiwane z prowadzenia pozarolniczej działalności, choć - na mocy art. 9 ust. 5 ustawy o s.u.s. - emeryci i renciści podlegają dobrowolnie ubezpieczeniu z tego tytułu (zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2000 r., II UKN 511/99, OSNAPiUS 2001, nr 20, poz. 626) oraz przychody uzyskiwane np. z umowy zlecenia zawartej przez nią jako osobę o ustalonym prawie do emerytury, pozostającą jednocześnie w stosunku pracy, choć i w tym przypadku - na podstawie art. 9 ust. 4a ustawy o s.u.s. - świadczeniobiorcy podlegają dobrowolnie ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym (ubocznie sprawa ta była przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego w uchwale z dnia 18 grudnia 1997 r., III ZP 42/97, OSNAPiUS 1998, nr 13, poz. 400).

Taka zasada wynika także z § 1 ust. 2 rozporządzenia w sprawie zawieszania rent i emerytur. Przepisy § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty (Dz.U.1992.58.290) stanowią, że przy ustalaniu, czy wystąpiły okoliczności powodujące zawieszenie lub zmniejszenie emerytury i renty uwzględnia się:

- 1) wynagrodzenie z tytułu pracy wykonywanej w ramach stosunku pracy oraz na podstawie umowy o pracę nakładczą,
- 2) uposażenie z tytułu służby w Wojsku Polskim, w Policji, w Urzędzie Ochrony Państwa, w Straży Granicznej, w Służbie Więziennej i w Państwowej Straży Pożarnej,
- 3) dochody z tytułu pracy wykonywanej na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, jeżeli wykonywanie tych umów jest objęte obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym,
- 4) dochody z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, której wykonywanie podlega obowiązkowi ubezpieczenia społecznego,
- 5) dochody z tytułu wykonywania zawodu adwokata,
- 6) dochodu z tytułu pracy wykonywanej w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych, spółdzielniach kółek rolniczych oraz w zespołowych gospodarstwach rolnych tych spółdzielni.

§ 2 stanowi, że dochody, o których mowa w ust.1 pkt 3 i 4, uwzględnia się również, gdy emeryt lub rencista nie podlega obowiązkowi ubezpieczenia społecznego, ponieważ ma ustalone prawo do emerytury (renty) lub jest ubezpieczony z innego tytułu.

Rozporządzenie wprowadziło akt wykonawczy do ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 104, poz. 450 i z 1992 r. Nr 21, poz. 84), to jednak utrzymane jest w mocy przez art. 194 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Z powyższych regulacji wynika zatem, że H. J. pobierająca emeryturę, będąca jednocześnie zatrudnioną na podstawie umowy o pracę, wykonująca umowę zlecenia oraz współpracująca z mężem przy prowadzeniu działalności gospodarczej winna deklarować przychód nie tylko osiągniany w ramach stosunku pracy, lecz także wszystkie inne przychody uzyskiwane z innych tytułów (zlecenie, współpraca).

Ubezpieczona zdaje się zapominać, że jeżeli chodzi o obowiązek ubezpieczenia społecznego podlegają mu zarówno osoby prowadzące pozarolniczą działalność oraz osoby z nimi współpracującymi, co wynika z art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U.2009.205.1585 j.t.).

Na podstawie art. 104 ust. 1a ustawy emerytalnej dla emerytów i rencistów prowadzących pozarolniczą działalność za przychód, o którym mowa w ust. 1, przyjmuje się przychód stanowiący podstawę wymiaru składki na ubezpieczenia społeczne w rozumieniu przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych. Tymczasem w myśl art. 18 ust. 8 ustawy systemowej podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe ubezpieczonych prowadzących pozarolniczą działalność i osób współpracujących przy jej prowadzeniu stanowi zadeklarowana kwota, nie niższa jednak niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego przyjętego do ustalenia kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek, ogłoszonego w trybie art. 19 ust. 10 na dany rok kalendarzowy. Składka w nowej wysokości obowiązuje od dnia 1 stycznia do dnia 31 grudnia danego roku.

Wskazane przepisy mają charakter bezwzględnie obowiązujący, a zatem zastosowanie tych norm nie może być przez strony wyłączone ani ograniczone. Nie mają także znaczenia ustalenia męża wnioskodawczyni z organem rentowym, na które powołuje się w apelacji. Ustalenia te nie wiążą bowiem sądu. Postępowanie sądowe toczy się na innych zasadach niż postępowanie administracyjne przed organem rentowym, w którym zajmuje on pozycję nadrzędną w stosunku do strony. W postępowaniu sądowym obowiązuje zasada kontradyktoryjności, czyli równości stron w procesie. Oznacza to, że strony procesu mogą podnosić wszelakie argumenty i dowody na poparcie swych twierdzeń, a sąd obowiązany jest te argumenty rozważyć bezstronnie.

Wnioskodawczyni była pouczona o konieczności zawiadamiania organu rentowego o osiągnięciu przychodu z tytułu pracy i innej działalności zarobkowej w każdej decyzji emerytalnej. Nie może się zasłaniać niewiedzą w tym zakresie także i z tego powodu, że we wniosku o podjęcie wypłaty emerytury z 14 kwietnia 2009 r. oświadczyła, że pracuje w ramach stosunku pracy, a także złożyła deklarację o zamiarze osiągnięcia przychodu z tytułu kontynuowania zatrudnienia (deklaracja z 23 września 2009 r. w aktach emerytalnych). Wobec powyższego należy uznać, że pobrała świadczenia nienależne w rozumieniu przepisu art. 138 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalno-rentowej, tj. świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Z mocy art. 138 ust. 5 ZUS może żądać zwrotu świadczeń nienależnych za okres 3 lat wstecz poprzedzających rok wydania decyzji, bowiem wnioskodawczyni nie zawiadomiła organu rentowego o osiągnięciu przychodu. Zakład powziął te informacje na podstawie przeprowadzonego postępowania z urzędu.

Jeśli chodzi o postanowienie o zwrocie kosztów zastępstwa procesowego na rzecz ZUS-u, stwierdzić należy, że jest ono prawidłowe. Podstawą orzeczenie o kosztach był art. 98 kpc w zw. z 6 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U.2002.163.1349). Art. 98 § 1 kpc stanowi, że strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty

niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (koszty procesu). Zgodnie z § 3 omawianego przepisu do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata lub radcę prawnego zalicza się wynagrodzenie, jednak nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach i wydatki jednego adwokata lub radcy prawnego, koszty sądowe oraz koszty nakazanego przez sąd osobistego stawiennictwa strony. Zasada obciążenia kosztami według wyniku sprawy, czyli strony przegrywającej, ma charakter obiektywny, niezależny od sposobu prowadzenia procesu i zachowania się w nim.

Rozpoznawana sprawa, ze względu na występujący w niej przedmiot sporu, z całą pewnością jest sprawą z zakresu ubezpieczeń społecznych, o której mowa w art. 476 § 2 kpc. Bez wątpienia jedynym przepisem rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. odnoszącym się wprost do tego rodzaju spraw jest z kolei § 11 ust. 2 omawianego rozporządzenia, który określa stawki minimalne opłat za czynności radcy prawnego, ale tylko w sprawach o świadczenia pieniężne z ubezpieczenia społecznego i zaopatrzenia emerytalnego. Sprawa o zwrot nienależnie pobranych świadczeń nie jest taką sprawą, bo strona ma już ustalone prawo do świadczenia z zaopatrzenia emerytalnego, a ciąży na niej tylko obowiązek zwrotu świadczenia, które niezasadnie pobrała ze względu na przekroczenie górnej granicy przychodu. A zatem wynagrodzenie radcy prawnego organu rentowego kształtować się winno w zależności od wartości przedmiotu sporu, którą w rozpoznawanej sprawie jest kwota dochodzona przez ZUS tytułem zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Przy wartości przedmiotu sporu wynoszącej 37.542,31 zł stawka minimalna wynagrodzenia radcy prawnego wynosi 2.400,- zł.

Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawczyni na podstawie art. 385 kpc.